

OPPEGÅRD historielag

Kalender 1992

FORSIDEN:

Forsidebildet er tatt for omkring 100 år siden og viser TYRIGRAVEN (0217-003:0007) langs Gamle Mossevei ved Gjersjøen. Det økende behovet for bedre veier utover på 1800-tallet gjorde at man rundt 1850 begynte å bygge en ny hovedvei sørover fra Christiania til avløsning for «Den Fredrikshaldske Kongevei» (kjerreveien over Ekeberg, gjennom Øvre Prinsdalen, østre del av Oppegård og Nøstvetmarka til Nordby).

I 1859 var Mosseveien ferdig anlagt langs vestsiden av Gjersjøen. Langs denne Gamle Mossevei vokste det raskt opp skysstasjoner. Tyrigraven ble bygget i 1854, men brant i 1920-årene (bygningen på forsidet). Et nytt serveringssted gjenoppstod i 1932 og står der fremdeles. Tyrigraven har navn etter tjærebrenning.

I 1865 er Johan Gustav Haslum (49 år fra Aas) oppført som «husfader, huseier, gjestgiver, restauratør» med kone og 2 barn, 2 tjenestepiker på 20 og 23 år og en 66 år gammel «logerende» mann fra Aas.

For 1875 er under Tyrigraven (Matrikkel-No. 318b) Anders Jonassen (43 år fra Vermeskog i Sverige) oppført som «husfader, gårdbruker, selveier, vertshusholder», med kone fra Skiptvedt, 3 barn, 1 tjenestepike på 24 år og som føderådskvinne sin svigermor, den 76 år gamle enken Olea Andersdatter fra Skiptvedt.

I 1891 er under Tyrigraven (fra 1886 Gaards-No. 46, Brugs-No. 2) den samme Anders Jonassen nevnt som «husfader, gårdbruker, veivokter». Han bor sammen med kone og 2 barn mens hans 3. barn, en gutt på 22 år oppføres som «besøkende fra Engensgt. 7 og gullsmedsvend». Karen Oleni Olsen (21 år fra Skiptvedt) er «tjenestyende, tjener».

I 1900 er det under Tyrigraven oppført to bygninger som 46.2 og 46.3. I Føderådsbygningen bor nå Anders Jonassen alene sammen med en tjenestegutt på 16 år. Jonassen er blitt enkemann, han er blitt 69 år og oppføres som «føderådsmann, veivokter, selveier».

I Hovedbygningen er Anthon Hansen (31 år fra Frogn) nå «husfader, forpakter, hvilestedsholder» og blitt gift med tjenestepiken som Jonassen hadde i 1891. De har 2 sønner og dessuten fått en ny tjenestepike, den 18 år gamle Jenny Olsen, også hun fra Skiptvedt – og søster av kona Karen på Tyrigraven?

HUSMANNSPASSER:

Vi har i 1992-kalenderen fra Oppegård Historielag valgt å la husmannsplasser i kommunen være tema. Dette er en lite kjent, iallfall lite beskrevet, del av Oppegårds historie. Husmennene og deres familier spilte også i kommunen vår en stor rolle, særlig i forrige århundrede.

En husmannsplass er et mindre jordstykke med tilhørende hus som er skilt ut fra en gård som egen bruksenhet, men ikke som et særskilt matrikulert bruk (eksempel 42.2 Korsveien og Nylænnen under g.nr. 42 Østre Greverud og 39.1 Riget underg.nr. 39 Lie). Husmannen bodde på husmannsplassen, drev denne og hadde som oftest en selvstendig husstand. Husene ble eid av husmannen eller av gårdbrukeren på hovedgården. For å få en husmannsplass måtte det i regelen betales en førstegangsavgift og senere en årlig avgift.

Det er usikkert hvor gammelt husmannsvesenet er, men husmannsklassen ble først tallrik i 1700-årene. Den kulminerte midt på 1800-tallet da det i 1855 var mer enn 65.000 husmenn i Norge. I 1801 var det vel 39.000 og i 1910 vel 19.000 husmenn.

Forklaringen på den sterke økningen utover første del av 1800-tallet ligger i befolkningsoverskuddet. Den som ikke hadde rett til gård, hadde som oftest ingen annen utvei enn å rydde seg en husmannsplass. Da husmannsklassen var på det største omkring 1850, var utkommet for de fleste meget magert.

Fra da av gikk husmannsvesenet tilbake fordi det åpnet seg andre muligheter for husmennene og deres barn: industriarbeid og utvandring til Amerika. Ved omlegging av jordbruket ble det etterhvert også mulig for bøndene å klare seg uten den ekstra arbeidskraften som husmennene mange steder representerte.

OPPEGÅRD FOR 100 ÅR SIDEN:

Oppegård ble egen kommune 1. juli 1915. Inntil da var Oppegård et anneks under Nesodden. I folketellingsoppgavene for 1865, 1875, 1891 og 1900 finner vi derfor kommunen vår under Nesodden, Oppegård sogn.

Vi har i denne kalenderen først og fremst rettet blikket tilbake på folketellingsoppgaven fra 1891 fordi den ligger akkurat 100 år bakover i tiden.

Ved denne tellingen ble det i kommunen registrert 71 gårdsbruk, husmannsplasser og bygninger som var bebodde. I noen av dem holdt flere familier til. I Oppegård var det 80 husstander for 100 år siden.

Det var tilsammen registrert 506 beboere i 1891, med andre ord mer enn 7 personer i hvert hus. Særlig var det folksomt på de større gårde-

ne (Vestre Oppegaard med 18 personer, Sjødal med 15 og flere med 10 til 14). De små husmannsplassene måtte også romme mange personer flere steder (Krudtmøllen 14 personer, Sandbugten under Ljansbruket og Fattigboligen under Østre Greverud 12).

I 1891 var det få som var enslig «husfader» eller «husmoder» i Oppegård (bare 4 kvinner og 10 menn). I hele 66 av de 80 husstandene var det nemlig både «husfader og hans kone», og i mange tilfeller et stort antall barn (9 barn mellom 3 og 16 år på Dahlsplassen og 8 barn i flere andre familier).

I folketellingene står det oppført fødekommune. De aller fleste voksne i de 80 husstandene var innflyttere. Av 146 hovedpersoner var bare 27 født i Oppegård (15 menn og 12 kvinner, i 3 familier var begge født i bygda).

Av de 506 innbyggerne var det 222 barn (mer enn 40%) som var 16 år eller yngre, noe flere gutter enn jenter (117 mot 105). Årskullene varierte mellom 7 (fødselsår 1889) og 21 (fødselsår 1879). Av 222 barn er det registret 5 tvillingpar. Til sammenligning var under 25% av Oppegårds 20.683 innbyggere pr. 1/1-1991 16 år eller yngre.

I 1891 var 32 innbyggere (6%) i Oppegård 70 år eller eldre, i 1991 var 1172 (bare 5%) 70 år eller eldre. Det var med andre ord prosentvis flere eldre for 100 år siden i bygda vår enn det er i dag. Av de 32 innbyggerne var det 17 menn og 15 kvinner (omtrent 1:1), i 1991 er det flere kvinner enn menn (omtrent 3:2).

Det er ekstra interessant å se at for 100 år siden var det mennene som ble ekstra gamle. I aldersgruppen 70-74 år var det 8 kvinner og 10 menn, men av 7 personer over 80 år var det bare 1 kvinne og 6 menn! Eldst var 90 år gamle «husfaderens far og rentenist» Hans Pedersen Oppegård på Vestre Oppegård.

I 1891 bor det i Oppegård tilsammen 17 personer som er født i Sverige. Av dem er 7 oppført som «husfader» (med kone) og 3 er oppført som «husfaderens kone». De andre 7 er «Tjenestetyende», 3 menn og 4 kvinner som alle er ugifte.

Dette antallet står i sterk kontrast til forholdene 16 år tidligere da Smaalensbanen var under anlegg. Folketellingen fra 1875 viser at av tilsammen 580 innbyggere var hele 74 svensker (56 menn og 18 kvinner). 40 av dem er jernbanearbeidere, de aller fleste unge og ugifte og oppført som «logerende» på gårder og husmannsplasser. Det var med andre ord en stor grad av importert arbeidskraft i 1870-årene!

Hele 42 personer ble i 1891 oppført som «Tjenestetyende» innen jordbruk, kreaturstell, møllarbeid, husstell osv. Den såkalte Tyendeloven ble først erstattet av en ny lov i 1948. Den innebar at husbonden – eller fru – hadde rett til uten videre å bortvise «utro eller beruset» tyende eller dersom vedkommende var «ulydig eller oppsetsig». Han eller hun kunne ilegges store mulktter (opptil halve årslønnen) ved

«natteløperi». Frem til 1891 stod tjenestetyende under hustukt og kunne dermed utsettes for kroppslig avstraffelse.

I folketellingsoppgavene for 1891 anføres det bak navnene på 7 barn at de «haves for betaling». De er mellom 3 og 8 år. For en av dem (født i Ski i 1883) nevnes det at moren er handlerske, for en annen (født i Christiania i 1886) at moren er dampskipstjenestepike og for en tredje, Fanny Leonora Tegner (født i Christiania i 1885) at hun er bortsatt av moren som er gift med gårdeier i byen!

Vi kan tydelig se hvor viktig jordveien var i Oppegård for 100 år siden. I 50 av de 80 husstandene er jordbruk alene eller i kombinasjon med andre yrker oppgitt som næringsvei (og bare 7 når det gjelder skogbruk).

Noen er knyttet til andre virksomheter. Under Ljansbrukets plasser (Øvresagen, Krudtmøllen, Smedberget, Værkstedet, Holmen, Sandbugten og Hvidebjørn) finner vi dagarbeidere, tomtearbeidere, sagmester og bødtker knyttet til virksomheten langs Gjersjøelva.

Langs Smaalensbanen (rundt Kullebunden og Oppegaard Jernbanestation) finner vi personer som er skinneleggere, stasjonsmester (Chr. Knudsen fra Gran), stasjonsbetjent, banevokter og grindvokterske.

På Svartskog finner vi personer som har yrker knyttet til bygdas skole og kirke, og til sjøen: «husfader, kirkesanger, lærer, poståpner» Ole Halvorsen Jørgensborg fra Ringsaker, lensmann Carl A.B. Heltzen fra Bærum, jekteskipperne Olaus Christiansen fra Nordby og Ole Knudsen fra Oppegård og ellers skogfullmektig, graver og kirketjener, snekker, gårdeiere og fiskere – men også husmenn på Bjørnsrud, Brate, Aasen, Lerskallen, Hvidebjørn, Torbjørnsrud, Sandbugten, Rødkilden, Vestre Oppegård.

De 12 fotografiene som presenteres i kalenderen er tatt mellom 1930 og 1960. Mange av dem er hentet fra albumet «Ljansgodsets bebyggelse», laget på grunnlag av fotografier tatt av Skarpmoen atelier. Kalenderen gir i løpet av året en rundtur gjennom kommunen over følgende 12 husmannsplasser (der stavemåten fra folketellingsoppgaven i 1891 er brukt):

Vi starter vandringen sørøst i Oppegård med de to plassene NYLÆNNET og KORSVEIEN (under Østre Greverud) og fortsetter over ØSTLIE (overtatt av H&M Ingier på Ljansbruket fra Østre Greverud i 1875), TØMTEHYTTEN (under Ekorndrud) og FISKERAASEN (under Vasbund) nordover til RIGET (under Lie). Herfra drar vi til kommunens nordvestre hjørne til KRUDTMØLLEN og HOLMEN (under Ljansbruket) og fortsetter sørover mellom Gjersjøen og Bonnejorden til SKJÆRVIGEN, BJØRNSRUD og RØDKILDEN (alle under Søndre Oppegaard). Vi avslutter like i nærheten av der vi startet i januar, med et vinterlig bilde av SLAABRAATEN (under Sætre) helt sørøst i Oppegård.

GOD TUR!

Nylendet

Fotografert 1959 Eier: Ragna Hansen, 1415 Oppegård

Privat eie

NYLÆNNET (folketellingen 1891), er skrevet NYLÆNDET (kart 1883) og NYLENDET på nye kart.

Denne husmannsplassen ble ryddet av Anders Eriksen (født i 1829 i Karlanda sogn like over grensen ved Ørje) rundt 1879/80. Han var telegrafarbeider og hadde fartet Norge rundt på kryss og tvers. Dette drev han også på med de første årene etter Nylænnenet var ryddet. Eriksen bygde husene for egne midler på grunn bygslet av eieren av Østre Greverud (Krogstie). Han ble boende på husmannsplassen i nesten 30 år. I 1907 flyttet han fra Nylænnenet og fikk en liten sum for plassen. Anders Eriksen døde hos sin eldste datter Alethe (født i 1881 på Nylænnenet) i Larvik i 1912, 83 år gammel.

Kona til Anders Eriksen het Oline Jensen og kom fra en stue i sørenden av Gjersjøen (trolig Grimsrudengen) og var født i 1848 i Oppegård. Hennes far arbeidet mye på Gamle Mossevei som ble anlagt utover på 1850-tallet. Oline døde i 1897, knapt 50 år gammel.

I 1891 forteller folketellingen at på Nylænnenet bor «husfader,

husmann og jordarbeider» Anders Eriksen (født i 1829 i Karlanda) og hans kone Oline med barna Andreas (født 1879 i Nordby), Alette (født 1882 i Oppegård), Emma (født 1884 i Oppegård), Ida Marie (født 1886 i Oppegård) og Oskar Adolf (født 1889 i Nordby).

Yngstemann Oskar Adolf Andersen (som vi ser på bildet foran husmannsplassen i 1959) fortalte at selvom de hadde det smått og moren døde tidlig, hadde han mange lyse minner fra Nylænnenet. I sine senere år tok han ofte en tur til plassen om somrene. Den var da bortleid til feriested. Trolig har ingen bodd fast der etter at Anders Eriksen reiste derfra i 1907.

Husene ble borte på 1960-tallet en gang. Fremdeles kan man se noen rester etter grunnmuren, men jordene rundt vokser mer og mer til.

Nylendet ligger på historisk grunn. Den eldgamle Oldtidsveien, gang- og rideveien som i årtusener var hovedferdselsåren fra Christiania, gikk over stedet.

JANUAR

UKE	1	2	3	4	5
MANDAG		6	13	20	27
TIRSDAG		7	14	21	28
ONSDAG	1	8	15	22	29
TORS DAG	2	9	16	23	30
FREDAG	3	10	17	24	31
LØRDAG	4	11	18	25	
SØNDAG	5	12	19	26	

Nyttårsdag 1. januar.

Korsveien

Fotografert 1959 Eier: Gunn-Eva Tjernæs

0217-085:0001

KORSVEIEN (på kart fra 1799 skrevet KORSVEYEN) ligger ved «Den Fredrikshaldske Kongevei» eller Kongeveien som den bare kalles i dag. Navnet henspiller på den sentrale beliggenhet stedet hadde i gamle dager. Det var 2 viktige kryss i Follo i gamle dager, Korsveien og Korsegården i Ås. Herfra tok østvest-gående oldtidsveier av fra den viktige nordsør-gående Oldtidsveien fra Christiania. Ved Korsveien gikk det av en vei mot vest til Østli, Flåtestad ved sørenden av Gjersjøen, over denne til Kurud og videre opp Rytterkleiva til Oppegård kirke, Bekkensten, Nesodden og Asker.

I 1865 finner vi på Korsveien «husfader, husmann med jord» Rasmus Andersen (48 år fra Nesodden) med kone og 2 barn. Han bor der fremdeles i 1875 (matrikkelnr. 312b, tilhørende N. Bjerke på Østre Greverud) med kone og de to barna, den 23 år gamle sønnen Kristian som er «løskar og jordarbeider» og den 20 år gamle datteren Maren Regine som «hjelper foreldrene». I tillegg bor den 5 år gamle fosterdatteren Betty Amalie Olsdatter fra Oppegård på Korsveien.

I 1891 er Lars Kristian Eriksen «husfader, jordbruker og forpakter» (født i Aker i 1852) på Korsveien. Han bor der med sin 23 år gamle kone Anne Oline fra Ski og barna Karl Erik (født 1885 i Ski) og Karen Edvarda (født 1887 i Aker), samt August Adolf Andersen (født 1887 i Kristiania), en 4 år gammel gutt «bortsatt til hovedpersonen for betaling».

I 1900 bor på Korsveien «husfader, husmann, jordbrukende» Emil Korsveien (født 1867 i Nittedalen) med sin kone Amalie (som var fosterdatter på plassen i 1875!) og 3 barn. Emil har tatt etternavnet Korsveien. Det var vanlig i gamle dager å ta navn etter gården eller husmannsplassen man bodde på.

Det bor fremdeles folk på Korsveien som ligger like inntil Kongeveien og med hestehage på motsatt side av veien.

FEBRUAR

UKE	5	6	7	8	9
MANDAG		3	10	17	24
TIRSDAG		4	11	18	25
ONSDAG		5	12	19	26
TORS DAG		6	13	20	27
FREDAG		7	14	21	28
LØRDAG	1	8	15	22	29
SØNDAG	2	9	16	23	

Fotografert ca. 1930 Eier: Eivind Sundt

0217-028:0022

ØSTLI var opprinnelig en av fire husmannsplasser under Østre Greverud, men ble overtatt H&M Ingier på Ljansbruket i 1875. Eiendommen var da på ca. 30 mål dyrket mark.

Plassen finnes ikke inntegnet på kartet over området fra 1800.

I 1865 finner vi på ØSTLI-STUEN som «husfader, husmann med jord» den 48 år gamle Nils Poulsen fra Enebakk med kone og 5 barn og som «logerende legdelem», 67 år gamle Marion Sigvardsdatter fra Nesodden.

I 1875 finnes på ØSTLIE (matrikelnr. 312a under M&H Ingier) «husfader og husmann med jord» Niels Truelsen (født 1822 i Enebakk) med kone, 3 barn, 1 barnebarn og 1 «logerende jernbanearbeider», Anders J. Pettersen fra Mohada sogn i Sverige.

I 1891 finner vi i folketellingene under ØSTLIE Kristian Otto Andresen (født 1843 i Aker) som «husfader, gårbruker, leilending, skogsarbeider» med kone Maren Ludviger (37 år fra Enebakk) og 5 barn, alle født i Oppegård.

Kristian Andresen var husmann på Østli fra 1876 til 1910. I husmannskontrakten het det at lønna var 60 øre dagen om vinteren, 80 øre om sommeren og 10 timers arbeidsdag.

Sønnen Ragnar (født i Oppegård i 1894) overtok Østli frem til 1925. Da kom Erling Sæther med mor og søster for å drive plassen. De kom dit fra Korsveien som faren hadde drevet fra 1914 til han døde.

De siste restene av husmannsplassen på Østli ble revet i 1956. Noe av tømmeret ble brukt til å bygge Oppegård Idrettslags hytte på Laugskollen. De solide grunnmurene fra bygningene på Østli ligger nedvokst på stedet den dag i dag. Kommunen skal bygge den nye barneeskolen på Østlijordene.

MARS

UKE	9	10	11	12	13	14
MANDAG		2	9	16	23	30
TIRSDAG		3	10	17	24	31
ONSDAG		4	11	18	25	
TORS DAG		5	12	19	26	
FREDAG		6	13	20	27	
LØRDAG		7	14	21	28	
SØNDAG	1	8	15	22	29	

Fastelavnssøndag 1. mars.

Tømtehytta

Fotografert ca. 1930 Eier: Eivind Sundt

0217-028:0021

TØMTEHYTTA ligger ved Lille Kolbotnvann nedenfor Sofiemyråsen og tilhører familien Sundt på Søndre Oppedgård. For 100 år siden var Tømtehytta en plass under Ekornrud og tilhørte Ljansbruket.

Plassen ble sannsynligvis ryddet og bygget på slutten av 1700-tallet av Tømte som var ansatt som skogsfullmektig hos generalveimester Lars Ingier på Ljansgodset. Tømte var også en dyktig felespiller og spilte ofte i selskaper på Ljansgodset. På kartet fra 1801 er stedet avmerket som EKORNRUD PLADS.

I 1865 finnes Kaspar Johannesen (57 år og født i Aas) som «husfader og husmann med jord» på TØMTEHYTTEN med kone og 3 barn. I 1875 har Johannes Svendsen fra Ski blitt «husfader og husmann med jord» på Tømtehytten med kone og 2 barn og Berte M. Olsdatter fra Enebakk som «logerende dagarbeider».

På kartet fra 1886 kalles stedet EKORNRUD ØVRE.

Det er den samme mannen som bor på Tømtehytten for 100 år siden som «husfader, gårdbruker, leilending og skogsarbeider». Hans 45 år gamle kone Ka-

ren var født i Enebakk og hjemme på plassen bor 16 år gamle Alette og 13 år gamle Sigvart.

Dersom vi går frem til 1900, har familien Svendsen overtatt som forpaktere på gården Ekornrud, mens ØVRE EKORNRUD PLASS er overtatt av Henrik Olsen (født 1871 i Nordby) med kone og 3 barn og en svigerinne på 16 år som hjelper til med husstellet.

Tømtehytta står der den dag i dag og er bebodd.

APRIL

UKE	14	15	16	17	18
MANDAG		6	13	20	27
TIRSDAG		7	14	21	28
ONSDAG	1	8	15	22	29
TORS DAG	2	9	16	23	30
FREDAG	3	10	17	24	
LØRDAG	4	11	18	25	
SØNDAG	5	12	19	26	

Palmesøndag 12. april, Skjærtorsdag 16. april, Langfredag 17. april, 1. Påskedag 19. april, 2. Påskedag 20. april.

Fiskeråsen (Åsen)

Fotografert ca. 1930 Eier: Eivind Sundt

0217-028-0075

FISKERAASEN var en periode navnet på husmannsplassen AASEN i sørhellinga av Kantoråsen mellom Kolbotnvannet og Gjersjøen. Dette var en husmannsplass under Vasbunden gård i nordenden av Gjersjøen. Selve gården er forlengt borte, men Aasen (eller Åsen) eksisterer som en idyllisk plass der den har ligget iallfall i mer enn 200 år. Aasen er nemlig avmerket på kartet fra 1800 langs en sti over Cantor-Aasen (mellom Gier-Sjøen og Kullebon-Wandet) til Wasbon.

Navnet Fiskeraasen har sammenheng med at det i husmannskontrakten stod at husmannen hadde plikt til å gi oppgjør for leien i form av fisk fra Gjersjøen dersom eieren ønsket det.

Navnet på plassen kan tyde på at den er svært gammel. I året 1289 hører man om en Biørn Bonde fra Aasen som er anmeldt for vedhogst i Kolvass skog. Vi antar at han bodde nettopp på denne husmannsplassen, men kan dette ikke bekreftes hundre prosent sikkert.

I 1865 bodde på Fiskeraasen «husfader og husmann med jord» Kristian Halvorsen (34 år fra

Kråkstad) med kone og 2 barn. I 1875 heter husmannen Johan Jensen (født 1839 i Oppegård). Han er foruten «husmann med jord, også murer» og har kone og 5 barn. Plassen har matrikelnr. 319 og ligger under Ljansbruket.

I 1891 er Lars Christensen «husfader og husmann med jord». Han er enkemann på 63 år og født i Aas. Sammen med ham bor datteren Anne Josefine Larsdatter, en 36 år gammel ugift «husbestyrerinne», den 8 år gamle datterdatteren Albertine Pettersen, født i Oppegård og under omsorg av fattigvesenet i bygda og den 64 år gamle svigerinnen Berte Marie Olsdatter som er «bortsatt av Oppegård fattigvesen». Hun bodde i 1875 på Tømtehytten som «logerende dagarbeider», men er blitt tatt under offentlig omsorg senere.

I 1900 er Kristian Jonsen (født 1836 i Enebakk) «husfader, husmann, jordbruker» på Fiskeraasen med kone og blant annet den 15 år gamle fosterdatteren Karoline Johansen fra Oppegård som har «husgjerning og kreaturhold».

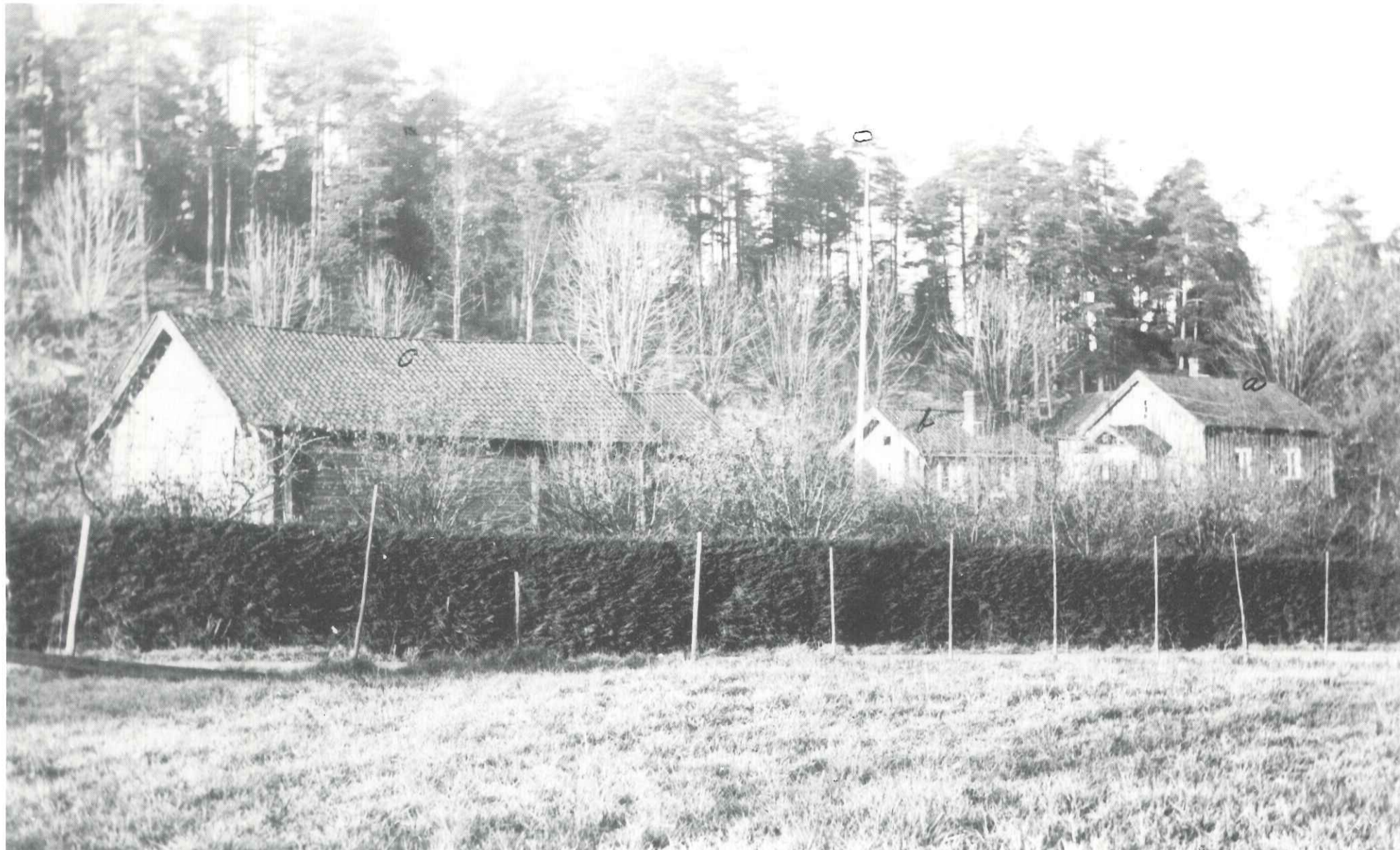
MAI

UKE	18	19	20	21	22
MANDAG		4	11	18	25
TIRSDAG		5	12	19	26
ONSDAG		6	13	20	27
TORS DAG		7	14	21	28
FREDAG	1	8	15	22	29
LØRDAG	2	9	16	23	30
SØNDAG	3	10	17	24	31

Off. høytidsdag 1. mai, Grunnlovsdag 17. mai, Kristi Himmelfartsdag 28. mai.

Rike

Fotografert ca. 1930 Eier: Eivind Sundt

0217-028:0079

RIGET (folketellingsoppgaven 1891) eller RIKE (kart 1879 og senere) lå i Kapellveien like nord for Kolbotn stasjon (der det nå er legesenter og fysioterapi). Denne husmannsplassen hørte inn under Lie gård som igjen tilhørte Ljansbruket. Det er vanskelig å si hva navnet kommer av, men plassen har samme navn som åsen vis a vis. Hvorvidt Rikeåsen har fått navn etter husmannsplassen eller omvendt, vet man heller ikke. På kartet fra 1800 skrives navnet Riig-Aasen.

I 1865 er under Riget oppført som «husfader og husmann med jord» Torsten Hansen fra Enebakk med kone og 4 barn. I 1875 bor samme familie på Riget, og nå er 5 av 7 beboere oppført som jernbanearbeidere, 3 sønner og 2 svensker som er «logerende».

I 1891 er det kommet ny familie på Riget med Henrik Emilius Andresen (født i Enebakk i 1850) som «husfader, jordbruker, leilending og skogsarbeider». Hans 37 år gamle kone Maren Emilie kom fra Oppegård og de har tilsammen 6 barn mellom 3 og 13 år, alle med dobbeltnavn: Karen Mathilde, Johan August,

Maren Ovidie, Hagbart Bernhard, Karl Magnus og Hjalmar Martinius.

I 1900 er Oscar Christiansen bosatt på Riget som «husfader og skogbetjent» (født i 1862 i Aker). Han bor her med sin kone, sin 5 år gamle sønn og en 13 år gammel pleiedatter fra Kristiania som har «husgjerning».

Det var på Rike Kullebundens første poståpneri kom i 1904 med Christiansen som bestyrer. Han hadde de første 3 årene ingen lønn fra postverket, men fikk 50 kroner i året av kommunen for jobben.

JUNI

UKE	23	24	25	26	27
MANDAG	1	8	15	22	29
TIRSDAG	2	9	16	23	30
ONSDAG	3	10	17	24	
TORS DAG	4	11	18	25	
FREDAG	5	12	19	26	
LØRDAG	6	13	20	27	
SØNDAG	7	14	21	28	

1. pinsedag 7. juni, 2. pinsedag 8. juni.

Kruttmølla

Fotografert ca. 1930 Eier: Eivind Sundt

0217-028:0090

KRUTTMØLLA (på gamle kart skrevet KRUDTMØLLEN) lå under Ljansbruket og var knyttet til den utstrakte virksomheten som gjennom hundreder av år var blitt drevet ved Gjersjøelva, den 2,5 kilometer lange elva med et fall på 42 meter mellom Gjersjøen og Bonnefjorden.

Begynnelsen til Ljansbrukets historie var en oppgangssag som ble satt i drift langs elva på 1530-tallet. Rundt 1750 ble det anlagt en kruttmølle, men den ble nedlagt etter en eksplosjon i 1870. Det har også vært kornmøller langs Gjersjøelva. På det meste var 3 sager og 3 møller i drift, de to siste sagene til for omkring 50 år siden.

Ruinene etter den store virksomheten langs elva ligger tett i tett, og mye er fremdeles bevart.

I 1865 bor «husmann med jord og kruttmester» Ole Pedersen fra Enebakk med kone på Kruttmøllen, dessuten «bødtker» Hans Petersen fra Kongsberg med kone og 4 barn.

I 1875 er kruttmøllevirksomheten nedlagt, Hans Petersen er blitt «sagbruksarbeider», Haagen Olsen fra Kristiania har flyttet inn som «sagmester» med sin fa-

milie, og i tillegg er det 4 «logerende jernbanearbeidere» og 1 «legdelem forsørget av Kristiania fattigkasse», tilsammen 15 personer.

I 1891 bor stadig vekk Hans Petersen med sin familie på Kruttmøllen, men som «sagmester» er nå kommet Kasper Kristiansen fra Aker med kone og 8 barn.

Han er fremdeles sagmester i 1900 og av hans 8 barn er 3 sønner nå blitt sagbruksarbeidere og 2 døtre blitt sypiker.

JULI

UKE	27	28	29	30	31
MANDAG		6	13	20	27
TIRSDAG		7	14	21	28
ONSDAG	1	8	15	22	29
TORS DAG	2	9	16	23	30
FREDAG	3	10	17	24	31
LØRDAG	4	11	18	25	
SØNDAG	5	12	19	26	

Holmen

Fotografert ca. 1930 Eier: Eivind Sundt

0217-028:0098

HOLMEN ligger like ved munningen av Gjersjøelva (som vi ser i forgrunnen på bildet) og lå under Ljansbruket. Bygningene eksisterer fremdeles, men forholdene har forandret seg her i løpet av de siste årene. Fra neset ved munningen av elva har Oppegård Båtforening laget småbåthavn og i forgrunnen ligger Tofte Tømmerterminal (en utskipningshavn for tømmer).

I 1865 er under Holmen oppført «husfader og sagbruksarbeider» Erland Erlandsen (35 år og fra Nesodden) med kone og «husfader og sagbruksarbeider» Johannes Halvorsen (60 år og fra Aas) med kone og 4 barn. I tillegg bodde som «logerende legdelem» 46 år gamle Hans Halvorsen fra Enebakk og en «logerende arbeider» fra Nesodden, den 40 år gamle Ingeborg Erlandsdatter (sannsynligvis søster av Erland Erlandsen) som var ugift, men med sin 5 år gamle datter.

I 1875 bodde de samme to familiene på Holmen, men mennene er nå blitt «tomtearbeidere». 2 av de 40 svenske «logerende jernbanearbeidere» i Oppegård i 1875 bodde også på Holmen.

Forøvrig er en av sønnene på husmannsplassen blitt matros siden tellingen i 1865.

I 1891 har to nye familier flyttet inn, «husfader og tomtearbeider» Johan Thorvald Olsen (født 1837 i Christiania) med kone og 6 barn og «husfader og dagarbeider ved Ljansbruket» Haakon Olsen (født 1814 i Aker) med sin 18 år yngre kone Kristine.

I 1900 bor familien Johan Olsen alene i Holmen, han er nå blitt «sagmester». I tillegg har Erland Erlandsen som bodde der med sin kone i 1865 og 1875 blitt enkemann og oppføres under Holmen som «bortsatt av fattigvesenet».

På kartet fra 1800 er det forøvrig avmerket 4 husmannsplasser med navnet Holmen rundt munningen av Gjersjøelva, de 3 andre på østsiden mot der hvor Mosseveien nå ligger.

AUGUST

UKE	31	32	33	34	35	36
MANDAG		3	10	17	24	31
TIRSDAG		4	11	18	25	
ONSDAG		5	12	19	26	
TORS DAG		6	13	20	27	
FREDAG		7	14	21	28	
LØRDAG	1	8	15	22	29	
SØNDAG	2	9	16	23	30	

Skjervika

Fotografert ca. 1930 Eier: Eivind Sundt

0217-028:0060

SKJÆRVIGEN (folketellingen 1891) eller SKJÆRVIKEN (kartet 1879), SKJÆRVIKA (siste kommunekart) er en liten plass under Søndre Oppegård. Den ligger like ved Gamle Mossevei, på høyre side, rett før Tyrigrava når man kommer nordfra.

Skjærvigen er fra før reforma-sjonen – plassen nevnes i 1400 som «i Skervikum». I 1723 omtales den som «Schierwigen» ved Grimo (Grønmo ved Oppegård kirke).

Vi har skriftlige opplysninger om at plassen en gang i katolsk tid ble testamentert til kirken mot at det skulle bes for eierens sjel.

Etter reformasjonen i 1537 gikk alle kirkens eiendommer over til kronen, dvs. Kongen. I 1602 overdro kong Christian IV flere av eiendommene i Oppegård til den norske rikskansler Hans Pedersøn Litle. Eiendommene Hvitebjørn, Vassbonn, Ekornrud og Stubljan skiftet stadig eiere, og flere eiendommer ble etterhvert tillagt Ljansbruket. Så sent som i 1935 eide Ljansbruket nær 80% av skogen og den dyrkbare jorden i Oppegård.

I 1865 er Iver Amundsen (41

år fra Rødnes) «husfader og husmann med jord» med kone og 5 barn og som legdelemmer også konens 72 år gamle foreldre fra Kråkstad.

I 1875 oppføres som «husfader og husmann med jord» Thorvald Hansen (født 1847 i Spydeberg) med kone og 4 barn – og tjenes-tepике på 16 år. Nå bor Iver Amundsen på husmannsplassen Braate like i nærheten av Skjærvigen.

I 1891 har Iver Amundsen flyttet tilbake til Skjærvigen, men bor her nå alene med sin kone Juliane Christine Olsdatter.

I 1900 heter husmannen Peder Edvardsen Engh (født 1872 Vang på Hedemarken) og har kone og 3 barn. I huset bor også en 77 år gammel bestemor og en 25 år gammel «enslig logerende, trap-pesmed og arbeider».

SEPTEMBER

UKE	36	37	38	39	40
MANDAG		7	14	21	28
TIRSDAG	1	8	15	22	29
ONSDAG	2	9	16	23	30
TORSDAG	3	10	17	24	
FREDAG	4	11	18	25	
LØRDAG	5	12	19	26	
SØNDAG	6	13	20	27	

Bjørnsrud

Fotografert ca. 1930 Eier: Eivind Sundt

0217-028:0066

BJØRNSRUD var også en husmannsplass under Søndre Oppegård, som igjen har tilhørt Ljansbruket. Nå er det familien Sundt på Søndre Oppegård som eier plassen.

Denne gamle husmannsplassen ligger der den dag i dag med sine to små stuer og uthus – idyllisk og velholdt nord og øst under Gråbeinåsen på Svartskogplatået.

Når man står på tunet på Bjørnsrud, kan man lett forestille seg minst 200 år tilbake i tiden. Til plassen hører et jorde som kalles Soldatjordet (ukjent navneopprinnelse).

Navnet Bjørnsrud tyder på at plassen ble ryddet allerede i middelalderen og har antagelig vært et selvstendig småbruk før Svarstedauen.

I 1865 er svensken Peter Svendsen «husfader og husmann med jord» på Bjørnsrud med kone, 6 barn og sin svigerinne, en enke med 2 barn.

I 1875 er Nils Olsen (født 1839 i Nordby) husmann med kone, 3 barn og en 18 år gammel «tjenestekarl».

I 1891 bor Nils Olsen fremdeles på Bjørnsrud med sin familie og 25 år gamle Kristian Eng fra

Tistedalen som «tjenestetyende». Olsen må ha likt seg godt på Bjørnsrud ettersom han fremdeles bor der i 1900. Det er nemlig ytterst sjelden at noen person står oppført som husmann på samme plass i 3 folketellinger! Han har i tillegg til kone og 1 gjenværende sønn en pleiedatter på 9 år fra Kristiania og en «enslig logerende tømmerhugger» fra Uddevalla i Sverige.

OKTOBER

UKE	40	41	42	43	44
MANDAG		5	12	19	26
TIRSDAG		6	13	20	27
ONSDAG		7	14	21	28
TORS DAG	1	8	15	22	29
FREDAG	2	9	16	23	30
LØRDAG	3	10	17	24	31
SØNDAG	4	11	18	25	

Bots- og bededag 25. oktober

Rødkilden

Fotografert 18/3-1957 Eier: Forbundsmuseet i Akershus

84659

RØDKILDEN er en fraflyttet husmannsplass under Søndre Oppegård og ligger like inn til grensen mot Ås noen hundre meter øst for Sjødal. Navnet kommer temmelig sikkert av at vannet i brønnen har hatt et rødbrunt, jernlignende skum på overflaten.

I 1865 bodde på Rødkilden «husfader, husmann med jord» Kristian Bergersen (50 år fra Enebakk) med kone, barn og barnebarn samt en 23 år gammel «tjenestekarl» fra Enebakk, til sammen 14 beboere.

I 1875 er Bergersen blitt enkmann og «føderådsmann» på husmannsplassen der Andreas Olsen (født 1841 i Oppegård) er blitt «husfader, husmann med jord» med kone, 5 barn, «tjenestedreng, tjenestepike og en logerende skomaker fra Sverige».

Olsen bor der fremdeles i 1891 og oppføres da som «husfader, jordbruker, slakter og tømmerfløter». Fra Rødkilden gikk det tømmervei ned til Kastet i sørvestenden av Gjersjøen hvorfra tømmeret ble fløtet nordover til Gjersjøelva og brukt i sagbruksindustrien der. Olsen hadde dessuten 3 personer bortsatt for beta-

ling, en 5 år gammel jente fra Christiania var bortsatt av moren, en 49 år gammel mann fra Oppegård var bortsatt av fattigvesenet i bygda og en 80 år gammel enkmann fra Flekkefjord var bortsatt av Nordby fattigvesen.

I 1900 er Julius Pettersen fra Oppegård «husfader, tomteformann og husmann» med kone, 4 barn og svensk tjenestegutt.

Rødkilden ble fraflyttet midt på 1960-tallet. I nesten 30 år forpaktet svensken Gustav Enstrøm (fra Uppsala) husmannsplassen alene. Han kom fra Abildsø ved Oslo (var der for det meste gartner) og drev Rødkilden med mange dyr: 2 hester, griser og ungf. På sine eldre dager måtte han flytte til Bjørkås sykehjem og døde i 1971.

På Rødkilden fant Enstrøm en gammel steinøks – steinaldermannen fra Nøstvetboplassen hadde nok vært her for flere tusen år siden!

NOVEMBER

UKE	44	45	46	47	48	49
MANDAG		2	9	16	23	30
TIRSDAG		3	10	17	24	
ONSDAG		4	11	18	25	
TORS DAG		5	12	19	26	
FREDAG		6	13	20	27	
LØRDAG		7	14	21	28	
SØNDAG	1	8	15	22	29	

Allehelgensdag 1. november 1. søndag i advent 29. november.

Fotografert ca. 1950 Eier: Familien Dillevig

0217-083:0001

Vi er kommet til julemåneden og avslutter vår vandring blant husmannsplasser like i nærheten av der vi startet i januar, innenfor Sætreskogen helt sørøst i Oppegård. Her lå Nylendet i vesthellingen av det kartet fra 1883 kaller Gryte-Aas. På en slette oppe i Sætreskogen (nedenfor Sætre-Aas) lå Slåbråten (eller Slaabraaten slik 1883-kartet skriver navnet).

Slåbråten lå under Sætre, og Sætreskogen var navnet på den tette skogen fra Sætre forbi jernbanen opp til Slåbråten.

Navnet er en sammenstilling av slått + bråte (en rydning i skogen der man slo gresset).

Slåbråten finnes ikke avmerket på kartet fra 1800, men nevnes i folketellingene i 1865 med Johannes Abrahamsen (66 år fra Nesodden) som «husfader, selveier» med kone, 1 datter og 1 fosterbarn. I motsetning til de 11 foregående plassene har Slåbråten aldri vært noen egentlig husmannsplass, men mer et lite gårdsbruk.

I 1875 nevnes Slåbråten som matrikelnr. 314e, Chr. Johannesens gård (Østre Aker). Abrahamson er da blitt 75 år og oppføres som «husfader, føderådsmann» og bor der med sin kone. I tillegg er det 4 «logerende jernbanearbeide-

re», 3 svensker og 1 fra Gausdal med kone og 1 barn.

I 1891 er under Slåbråten 44/5 Hans Kristian Johannessen (født 1847 i Oppegård) «husfader, jordbruker, forpakter, skogsarbeider» med kone og 5 barn (en 19 år gammel sønn er sjømann). På plassen bor også 39 år gamle Milla Haugen fra Aas som «enslig logerende, sy-pike».

I 1900 har det kommet svensker på Slåbråten, «husfader, tømmermann» Anders Kolstad (født 1854 i Sverige) med kone og 4 barn – og sin mor på 76 år som «underholdes av sønnen».

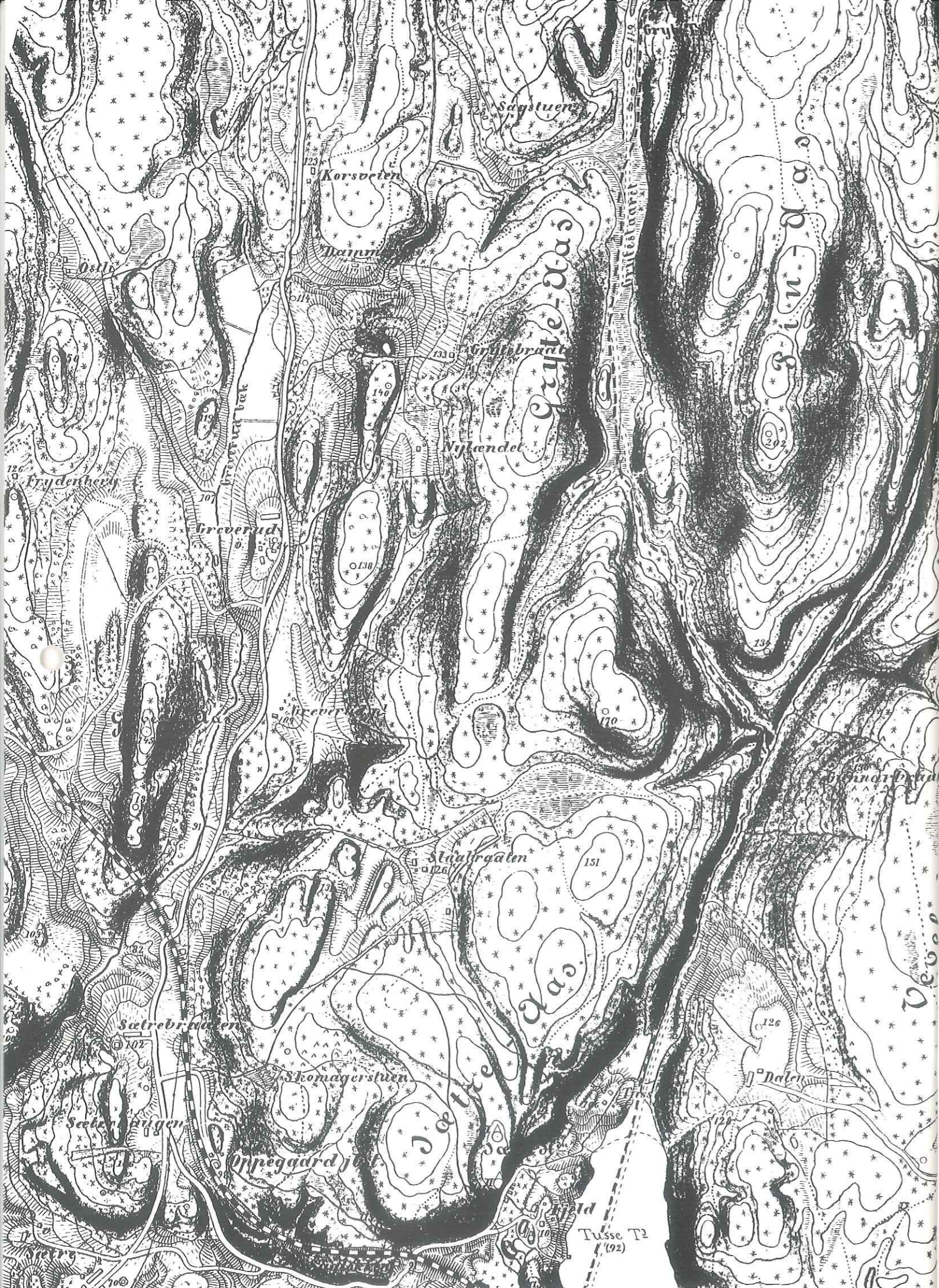
Kristian Dillevig sr. ble eier av Slåbråten, antagelig tidlig i 1920-årene. Husene ble revet bare noen år etter bildet ble tatt. Midt i 1950-årene ble det nemlig bygget eneboliger i området gjennom et privat borettslag som opparbeidet vei, vann og kloakk. Bare den store grunnmuren foran huset helt til venstre kan sees den dag i dag (til høyre for parkeringsplassen til lysløypa i Tiurveien).

En annen plass med navn Slåbråten (Søndre) med nr. 44/28 lå på den andre siden av Slåbråtveien.

DESEMBER

UKE	49	50	51	52	1
MANDAG		7	14	21	28
TIRSDAG	1	8	15	22	29
ONSDAG	2	9	16	23	30
TORS DAG	3	10	17	24	31
FREDAG	4	11	18	25	
LØRDAG	5	12	19	26	
SØNDAG	6	13	20	27	

1. juledag 25. desember 2. juledag 26. desember.

KART FRA 1883:

Kartet er et utsnitt av Løitnant Langes kart fra 1883 og viser det sør-østre hjørnet av Oppegård (nord og øst for Oppegård stasjon). Kongeveien og Greverud Østre er tydelig merket av, det samme gjelder husmannsplassene Østli, Korsveien, Dammen, Grytebraaten og Nylændet (som alle har ligget under Greverud Østre). Greverudplassen (bygget i 1872 og ellers bare kalt «Fattigboligen») sør for gården var kommunens eiendom. Slaabraaten er også tydelig avmerket. Smaalensbanen nederst til venstre på kartet er bare 4 år gammel (åpnet 1879). Rundt Oppegård Jernbanestasjon finnes bare 4 eiendommer inntegnet (Slaabraaten, Skomagerstuen, Sætrebraaten og Sætrehaugen).

REGISTRERING AV BILDER:

Gjennom lokale innsamlinger og registreringer er det i løpet av de siste årene blitt avfotografert flere hundre gamle bilder fra kommunen. Disse finnes innsatt i permer på biblioteket hvor de er tilgjengelige i bibliotekets åpningstider.

Vi vet at det rundt omkring i skuffer og skap – eller på veggene i mange hjem – henger gamle bilder fra kommunen vår. La oss få vite om dem slik at vi kan få dem registrert. Ikke minst er vi interesserte i fotografier fra husmannsplassene våre.

Willy Østberg er formann i Fotobevaringskomiteen i kommunen og treffes på telefon 809707.

BESTILLING AV BILDER:

De aller fleste bildene i denne kalenderen er hentet fra kommunens arkivmapper med gamle bilder på biblioteket på Kolbotn, avfotografert av FORBUNDSMUSEET I AKERSHUS.

Alle som ønsker det kan bestille kopier ved henvendelse til:

Fotoavdelingen,
Forbundsmuseet i Akershus,
Postboks 168,
2011 STRØMMEN
(tlf. 06-814020)

Oppgi hele registreringsnummer, ønsket størrelse på bildet, navn, adresse og telefonnummer. Fotokopier i svart/hvitt koster:

13 x 18 cm	60 kr.	30 x 40 cm	170 kr.
18 x 24 cm	85 kr.	40 x 50 cm	245 kr.
24 x 30 cm	120 kr.	50 x 60 cm	350 kr.

TAKK!

Vi vil takke alle som har kommet med bidrag til 1992-kalenderen til Oppegård Historielag – og ikke minst dem som har hjulpet oss med salget. Overskuddet går til historielagsarbeid i kommunen.

Fotografiene er skaffet tilveie gjennom lokale fotoregistreringer i kommunen. Forbundsmuseet i Akershus har foretatt avfotograferingene.

Sats, repro og trykk av kalenderen er gjort hos Østlandets Blad.

Paul Barca

Birger Løvland

Willy Østberg